

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ПРИПИНЕННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ЇЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Проаналізовано діяльність міжнародних організацій щодо припинення незаконного обігу наркотичних засобів. Досліджено окремі аспекти її нормативно-правової регламентації.

Ключові слова: *Організація об'єднаних націй, Інтерпол, наркотики.*

Проанализирована деятельность международных организаций по пресечению незаконного оборота наркотических средств. Исследованы отдельные аспекты её нормативно-правовой регламентации.

Ключевые слова: *ООН, Интерпол, наркотики.*

The activity of international organizations concerning fighting of drug trafficking is analysed and some aspects of its normative-lagal reglementation are studied.

Keywords: *United Nations, Interpol, drugs.*

В умовах сьогодення загрози, пов'язані з поширенням, споживання наркотичних речовин та їх незаконним обігом, посіли провідне місце серед основних загроз людству. Небезпека для життя та здоров'я людей, криміналізація соціального середовища, а також претензії наркобізнесу на участь у політичному житті певних держав підривають безпеку у багатьох регіонах світу і можуть розглядатися сьогодні як глобальний виклик всім членам світової спільноти. Зважаючи на викладене, міжнародна боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів є однією з найбільш актуальних транснаціональних проблем.

Річний обсяг прибутків від незаконної торгівлі наркотиками вийшов на друге місце у світі після торгівлі зброєю, випередивши торгівлю нафтою. Це дозволяє наркомафії все активніше втручатися в політичне та економічне життя багатьох країн. Зважаючи на викладене, лише міжнародне співробітництво дозволить мінімізувати негативні наслідки від незаконного обігу наркотичних засобів [9].

Аналізом окремих аспектів діяльності міжнародних організацій, зокрема й в частині протидії розповсюдженню наркотичних засобів, займалися як українські, так і зарубіжні вчені-процесуалісти і криміналісти, зокрема Н.О. Беляєв, А.А. Венедіктов, М.Л. Грібов, Ю.М. Грошевий, О.Ф. Долженков, А.В. Іщенко, Б.Є. Лук'янчиков, Д.Й. Никифорчук, М.А. Погорєцький, І.В. Смирнова.

Проте, зважаючи на постійне вдосконалення форм та методів протиправної діяльності, існує необхідність у виробленні нових способів протидії такому негативному явищу, як незаконний обіг наркотичних засобів.

Метою статті є розроблення окремих пропозицій, спрямованих на оптимізацію взаємодії у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів на підставі аналізу діяльності міжнародних організацій та її нормативно-правової регламентації.

Перші кроки щодо міжнародного співробітництва у сфері боротьби з незаконним розповсюдженням наркотичних засобів були здійснені в рамках організації роботи Ліги Націй. Однак найбільш широкий розмах воно набуло після створення Організації Об'єднаних Націй.

В березні 1961 р. в Нью-Йорку було підписано Єдину конвенцію про наркотичні засоби, яка замінила дев'ять раніше укладених угод з різних питань, пов'язаних з боротьбою з незаконним обігом наркотичних засобів. В зазначеному документі держави визнали, що всі операції з наркотичними засобами, які відбулися в порушення положень Конвенції, будуть кримінально карані і передбачатимуть конфіскацію як самих засобів, так і предметів обладнання, використаних або призначених для їх виготовлення [6].

Через десять років, у лютому 1971 р., було прийнято Віденську конвенцію про психотропні речовини, відповідно до якої встановлюється контроль над психотропними речовинами, здатними чинити сильний вплив на центральну нервову систему людини. Відповідно до Конвенції особи, винні в порушенні її положень, мають переслідуватися державами в кримінальному порядку [7].

Через рік у Женеві 25 березня 1972 р. затверджено Протокол про поправки до Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 р., який значно розширив сферу дії конвенції, зокрема в частині, що стосується переслідування і покарання осіб, які вчинили злочини [6].

На конференції, яка пройшла у Відні в червні 1987 р., було прийнято програму співробітництва держав з питань, що стосувалися боротьби з наркоманією. Конференція стала своєрідною підготовкою до конференції для прийняття нової Конвенції, яка відбулася у Відні в листопаді-грудні 1988 р. За результатами засідання було затверджено Конвенцію ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, яка набрала чинності 11 листопада 1990 р.

На відміну від попередніх документів (1961 і 1972 років), в новій Конвенції робився наголос на необхідності здійснення міжнародно-правових заходів, спрямованих на припинення незаконної торгівлі наркотиками та забезпечення невідворотності покарання злочинців. Вона передбачала можливість арешту та конфіскації іноземної власності, доходів, банківських рахунків, якщо для цього були правові підстави, і спрямовувалась на активізацію співпраці правоохоронних органів різних країн. У вищевказаному документі було закріплено ряд нових форм співпраці між державами. Наприклад використання методу контрольованих поставок, який став досить широко і успішно застосовуватися в міжнародній практиці. Сутність методу полягає в тому, що відповідні державні органи, виявивши факти незаконного перевезення наркоти-

чних засобів, не затримують перевізника, а вступають в негласний контакт зі своїми колегами з країни, до якої слідує вантаж. Таким чином, вдається виявити не тільки перевізника, але й одержувачів вантажу [8].

Проаналізувавши окремі положення найбільш значимих міжнародних нормативно-правових актів, які визначали основні засади міждержавної взаємодії органів в сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, можна дійти висновку, що загальновизнаним центром координації діяльності держав і міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю є ООН. Статутним обов'язком зазначеної організації є вирішення проблем соціального та гуманітарного характеру, що досягається встановленням єдиних стандартів і норм у даній сфері співробітництва, прийняттям уніфікованих конвенцій, типових договорів, інших міжнародно-правових актів та правил поведіння з правопорушниками. У цю роботу включені головні, допоміжні органи ООН і більшість її спеціалізованих установ.

Говорячи про структуру ООН, слід зазначити, що до її складу входять й ряд організацій, які мають на меті протистояння незаконному обігу наркотичних засобів. Зокрема, комісія з наркотичних засобів, яка є головним міждержавним органом, що координує дії в сфері контролю за розповсюдженням наркотичних засобів, аналізує проблемні питання, пов'язані з наркоманією та контрабандою наркотиків, розробляє пропозиції щодо протидії незаконному розповсюдженню наркотичних засобів [4].

Окрім вищевказаного підрозділу, в структурі ООН функціонує й Міжнародний комітет з контролю над наркотиками (МККН) – незалежний орган у складі 13 членів, який здійснює моніторинг дотримання урядами міжнародних договорів у сфері контролю над наркотиками. Його завдання полягає в забезпеченні наявності наркотичних засобів для медичних та наукових цілей та запобігання їх розповсюдженню нелегальним шляхом [1].

У ході боротьби зі злочинністю постійно зростає роль неурядових міжнародних організацій. Так, функції з уніфікації міжнародного кримінального права виконує Міжнародна асоціація кримінального права (МАКП). Зазначена установа має консультативний статут і здійснює свою діяльність за допомогою національних груп держав-учасників. До числа її статутних завдань належать: надання країнам сприяння в удосконаленні законодавства та правових інститутів, що забезпечують гуманне і справедливе кримінальне правосуддя, консультативне обслуговування органів і організацій системи ООН. Один раз на п'ять років МАКП проводить міжнародні конгреси, на яких розглядаються правові проблеми та окремі аспекти видачі злочинців, кримінальної відповідальності за незаконне розповсюдження наркотиків та інші питання, що нерідко виходять за рамки кримінального права.

Міжнародне кримінологічне товариство (МКО) також має консультативний статус в ООН. До його завдань входять: сприяння об'єднанню зусиль науковців і практиків-фахівців з питань боротьби зі злочинністю та можливо більш широке вивчення цього явища. На базі МКО організовується обмін науковими кадрами в рамках національних інститутів, проводяться конгреси, курси-семінари, створюються міжнародні наукові центри тощо.

Міжнародне товариство соціального захисту в рамках свого статуту покликане вивчати соціальні аспекти злочинної поведінки з метою захисту суспільства від злочинності, а індивідуумів – від можливості вчинити протиправні діяння.

Окрім ООН, здійснюють ефективну боротьбу з незаконним розповсюдженням наркотичних засобів й ряд інших організацій, зокрема і міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) – міждержавна організація, основним завданням якої є попередження вчинення кримінальних злочинів міжнародного характеру та боротьба зі злочинністю через організацію ефективного співробітництва кримінальної поліції різних країн. Вона була створена в 1923 р., її функції змінювалися й уточнювалися. Статут Інтерполу набув чинності в 1956 р. У діяльності вищевказаного органу беруть участь практично всі країни світу. СРСР вступив до Інтерполу в 1990 р., а Україна отримала членство в порядку правонаступництва. Штаб-квартира знаходиться у Франції (м. Ліон).

До числа головних органів Інтерполу входять Генеральна Асамблея, Виконавчий комітет на чолі з президентом, Генеральний секретаріат, який очолює Генеральний секретар, постійно діючий робочий орган управління, національні центральні бюро (НЦБ). Замикають систему органів управління радники, які виконують консультативні функції.

Співробітництво між державами в рамках діяльності Інтерполу будується на підставі таких принципів:

а) у роботі можуть брати участь не тільки НЦБ, а всі інші організації, що ведуть боротьбу зі злочинністю;

б) НЦБ повинно забезпечувати безперервне, цілодобове співробітництво із залученням до нього всіх органів поліції кожної країни;

в) взаємність, обов'язковість запитів і оперативність в роботі;

г) взаємодопомога повинна здійснюватися тільки у справах про кримінальні злочини і не проводиться у справах політичного, релігійного, військового чи расового характеру;

д) забезпечення невідворотності відповідальності та попередження правопорушень.

Основними напрямками діяльності Інтерполу є кримінальна реєстрація за допомогою спеціальної методики та картотек, міжнародний розшук злочинців, осіб, зниклих безвісти, і викрадених цінностей. Крім цього, в Генеральному секретаріаті здійснюються збір і узагальнення статистичних даних про злочинність в кожній країні, надання технічної допомоги країнам-учасникам, організація міжнародних поліцейських виставок та науково-дослідна робота [2].

На регіональному рівні міжнародна боротьба зі злочинністю здійснюється Організацією американських держав (ОАД), Лігою арабських держав (ЛАД), Радою Європи (РЄ) та іншими регіональними міжнародними організаціями. Наприклад, у 1971 р. 14 держав – членів Організації американських держав (ОАД) ухвалили у Вашингтоні Конвенцію про попередження актів тероризму та покарання за їх вчинення [3].

Про ефективність співробітництва країн європейського регіону свідчать прийняті і чинні конвенції, зокрема про правову допомогу у кримінальних справах, про видачу злочинців, про визнання вироків по кримінальних справах, про передачу судочинства по кримінальних справах, про правопорушення стосовно культурних цінностей, про «відмивання», виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності тощо.

У 1992 р. за Маастрихтським договором було створено Європейське поліцейське відомство (Європол) для спільної боротьби з міжнародним тероризмом, незаконним обігом наркотиків, підробкою й іншими злочинами міжнародного характеру в межах Європейського Союзу. Одночасно на рівні міністрів країн Європейського союзу приймаються рішення про формування всіх основних структур Європолу зі штаб-квартирою в Гаазі [5].

У 1993 р. за рішенням Ради глав урядів країн СНД було створено як постійно діючий орган Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території СНД. Основними завданнями Бюро є: формування спеціалізованого банку даних та надання інформації про ці діяння у відповідне МВС, сприяння у здійсненні міждержавного розшуку учасників злочинних спільнот, осіб, які вчинили найбільш небезпечні злочини і переховуються від кримінального переслідування, забезпечення узгоджених дій при проведенні оперативно-розшукових заходів і комплексних операцій, що зачіпають інтереси декількох країн, а також вироблення рекомендацій з боротьби із міжнародною злочинністю.

Главами держав СНД 10 грудня 2010 р. затверджено Програму співробітництва держав – учасниць СНД у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів на 2011-2013 роки.

Завданнями співпраці держав – учасниць СНД у протидії незаконному обігу наркотиків та прекурсорів, а також зловживанню наркотиками є:

– вироблення та реалізація узгодженої політики і спільних заходів боротьби, координація діяльності компетентних органів держав – учасниць СНД у цій галузі;

– створення єдиного правового простору в цій сфері;

– підвищення ефективності співробітництва компетентних органів держав – учасниць СНД у попередженні, виявленні, припиненні, розкритті та розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків та прекурсорів, розшуку і видачі осіб, які їх вчинили.

Основні форми співпраці передбачають:

– обмін оперативною, статистичною, науково-методичною та іншою інформацією про стан наркозлочинності, новими зразками наркотиків та прекурсорів, що перебувають у незаконному обігу, інформацією для поповнення єдиного банку даних про транснаціональних злочинних групах та їхніх лідерів, причетних до незаконного обігу наркотиків та прекурсорів;

– проведення спільних слідчих дій, спеціальних операцій, оперативно-профілактичних та оперативно-розшукових заходів, в тому числі з використанням методу контрольованої поставки, і надання правової допомоги у цивільних та кримінальних справах, створення та зміцнення спеціалізованих підрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, оснащення їх сучасними приладами для виявлення та ідентифікації;

– здійснення аналізу стану, структури, динаміки і наслідків незаконного обігу наркотиків та прекурсорів, результатів роботи щодо попередження, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних з ним, вироблення на його основі рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання, форм і методів спільної діяльності;

– проведення скоординованої політики у сфері протидії незаконному обігу наркотиків та прекурсорів у рамках відповідних міжнародних організацій;

– розробку та прийняття узгоджених заходів, що перешкоджають використанню банківських, комерційних та інших структур для легалізації (відмивання) доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків та прекурсорів;

– спільне використання новітніх науково-технічних досягнень у сфері протидії незаконному обігу наркотиків та прекурсорів;

– обмін нормативними правовими актами і методичними посібниками;

– проведення консультацій з питань практичної взаємодії, узгодження спільних підходів та принципів при розробці міжнародних договорів та інших документів у сфері протидії незаконному обігу наркотиків та прекурсорів;

– обмін досвідом роботи компетентних органів держав - учасниць СНД з попередження, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків та прекурсорів, проведення спільних конференцій, семінарів, зборів, консультацій та нарад;

– здійснення спільних заходів щодо виявлення і знищення незаконних посівів нарковмісних культур;

– розробку та прийняття узгоджених заходів профілактики зловживання наркотиками;

– формулювання основних напрямків участі засобів масової інформації у питаннях антинаркотичної пропаганди, формування методики і тактики співпраці з ними в профілактиці зловживання наркотиками;

– розвиток системи реабілітаційних центрів, здійснення спільних розробок і виробництва нових лікарських препаратів, сучасного медичного обладнання для лікування хворих на наркоманію [10].

Проаналізувавши стан нормативно-правової регламентації діяльності міжнародних організацій у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, можна дійти висновку про ефективність досвіду міжнародної взаємодії держав.

Дієвим міжнародним фактором попередження незаконного обігу наркотиків виступають структури ООН, за якими необхідно і в подальшому зберегти головну відповідальність за підтримання безпеки держав світового співтовариства в окресленій сфері, зміцнивши контрольні функції, підвищивши потенціал і ефективність реагування на ці процеси.

Міжнародне регіональне співробітництво у сфері боротьби з розповсюдженням наркотичних засобів базується на особливостях розвитку вказаних явищ в конкретних регіонах та включає заходи, спрямовані на активну протидію зазначеним процесам кожною державою.

Зміцнення міжнародної діяльності щодо розвитку співробітництва у сфері боротьби з розповсюдженням наркотичних засобів зумовлює необхідність активізації зусиль міжнародних структур зі сприяння формування в державах-партнерах політичних та соціально-економічних умов протистояння проблемі розповсюдження наркотиків, зміцнення служб, зайнятих вирішенням вказаної проблеми, з одночасним розширенням профілактичної роботи щодо зниження попиту на наркотики та протидію наркоманії.

Список використаної літератури:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.incb.org/>.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.interpol.int/>.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oas.org/en/default.asp>.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CND/>.

5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.europol.europa.eu/>.
6. Единая конвенция о наркотических средствах 1961 г. с поправками, внесенными в нее в соответствии с Протоколом 1972 г. о поправках к Единой конвенции о наркотических средствах 1961 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_177.
7. Конвенции о психотропных веществах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/STAT0424.html.
8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [Електр. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/096>.
9. *Смирнова І.В.* Тенденції трансграничної контрабанди наркотичних засобів і психотропних речовин / *І.В. Смирнова* // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – № 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bozk/18.htm.
10. Співдружність Незалежних Держав [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.

Надійшла до редакції 19.12.2012